

R. Demchuk

HOMO IMPERII

A concept of “empire” is illustrated by the example of the Russian Empire. The combination of a hybrid nature and myth in the political foundations of the state construction is a characteristic feature of the empire. The imperial idea appears as a demiurge of modern Russian state not only in the political sense, but also in a metaphysical dimension. The empire seeks to turn the sacred geography into the real geopolitics that causes the rise of aggression aimed at the increasing habitat. The puppet quasi-states formed as a result of the Russian expansion produce their own myths considering the imperial mainstream.

However, the rise of the empire would have been impossible without cultivating certain cultural anthropological type – “man of empire” “Man of empire” is a living bearer of the imperial tradition, who does not suppose the possibility of his historical and existential self-fulfillment out of imperial structures. Imperial mode of the worldview encourages the development of appropriate public and scientific activity, diversified creativity aimed at glorification of the empire builders.

Keywords: Russian Empire, imperial tradition, imperial identity, man of empire, political myth, glorification, Ukraine, the Revolution of Dignity.

Матеріал надійшов 30.04.2015

УДК 316.77:177.3:004.738.5

Задирака К. І.

АНОНІМНІСТЬ ЯК ФАКТОР КУЛЬТУРИ ВІРТУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

У статті досліджується анонімність як теоретичний концепт і як практичний фактор культури й ідентифікації в ситуації віртуального спілкування. З розвитком цифрових технологій і мережі Інтернет анонімне спілкування набуло широких можливостей. Ці можливості проаналізовано як у контексті самого характеру цифрової передачі інформації, так і залежно від специфіки різних віртуальних майданчиків. Впливи анонімності на культуру віртуальних спільнот зумовлюють широкий спектр явищ, можливі напрями аналізу яких коротко окреслено на прикладі вивчення культури анонімних форумів.

Ключові слова: анонімність, анонімні форуми, соціальні мережі, Інтернет, інформаційне суспільство, масова культура.

У дослідженнях культури віртуального простору існує низка концептів, які виникли задовго до появи Інтернету і перших комп'ютерів, які прийшли з традиційної культури. Одним з таких понять є анонімність. Анонімність

можна розуміти у вузькому сенсі як створення автором тексту з умисною метою видання його не під своїм ім'ям або без імені взагалі. З деякими застереженнями можна застосовувати це поняття і для творів, які є принципово

не авторськими, тобто таких, для яких саме поняття автора не є застосовуваним, на кшталт фольклорних текстів: епосів, народних пісень, казок тощо. Анонімність як можливість з'являється тоді, коли з'являється фізична можливість відокремлення автора від його вислову, з появою писемності або, якщо казати про анонімність фольклору, й раніше. Хоча, звісно, існує питання: наскільки коректно говорити про анонімність стосовно історико-культурних періодів, щодо яких важко вести мову про саме поняття авторства або, точніше, акту приписування твору його, власне, творцю? [1, с. 107].

З появою цифрових засобів комунікації і мережі Інтернет анонімність здобула широкі можливості та перспективи. Роз'єднаність між автором та його висловом, яка, за Маршалом Маклюеном, є імпліцитно наявною в процесі письма (принаймні письма за допомогою фонетичної абетки) [5], зазнала в часи Інтернету подвійної зміни. З одного боку, сучасні технології дають змогу підтверджувати ідентичність текстів за допомогою різних засобів залежно від типу комунікаційного майданчика: на стандартних форумах це окремі акаунти, з підписами, ідентифікаційними картинками – «аватарами», захищені паролями та іншими засобами безпеки. У соціальних мережах акаунти зазвичай претендують на цифрове представництво реальної людини (принаймні такими є вимоги найбільш популярної соціальної мережі Facebook) за допомогою надання великої кількості приватної інформації – від власних фотографій до номерів телефонів чи адреси електронної пошти. Відправлення повідомлень чи публікація будь-яких інших текстів через такі акаунти є нібито підтвердженням того, що їхнім автором є конкретна людина, яка створила цей акаунт і користується ним.

Проте інший бік зміни відносин автор – текст в Інтернеті полягає в тому, що ототожнення автора з його цифровим альтер его є проблематичним, зокрема, і в юридичному вимірі. Авторство будь-якого опублікованого зі свого акаунту тексту, що з тієї чи іншої причини виявився небажаним чи некорисним для автора, можна обґрунтовано заперечити за допомогою аргументу про те, що користуватися цим акаунтом, незважаючи на будь-який захист, може не лише той, хто його створював. Як приклад можна навести випадок з українською оперною співачкою Катериною Абдуліною, на сторінці якої у «Фейсбуці» з'явився допис з образами на адресу україномовних шкіл і їхніх учнів. Після того, як допис був помічений широкою аудиторією, здійнялася хвиля

обурення, і Абдуліна одразу ж заперечила авторство цього посту, повідомивши, що її сторінку було зламано [6].

Справді, фізична дистанція, яка відокремлює автора від механізму електронного письма – комп'ютера чи іншого засобу, та від реального місцезнаходження його тексту, тобто одного з серверів, наприклад, Facebook чи Google, є достатньою, щоб забезпечити можливість небажаного вторгнення на будь-якому з етапів створення кінцевого повідомлення. Тобто не можна із впевненістю стверджувати, що комп'ютером, на якому був відкритий певний акаунт, користувався саме «власник» акаунту, так само як і не можна із впевненістю стверджувати, що акаунт не було зламано, без отримання якоїсь «реальної» інформації, яка б дала змогу ідентифікувати особу користувача, на кшталт фотографії чи запису голосу, які, своєю чергою, також можуть бути підроблені за допомогою цифрових засобів. Таким чином, створюється ідентифікаційна колізія, яка на найбільш елементарному рівні підриває відносини між автором та висловом і дозволяє говорити про широкі можливості для анонімності в Інтернеті.

Описаний «ідентифікаційний провал», який за замовчуванням є в будь-якій ситуації віртуального спілкування, можна назвати першим з аспектів прояву анонімності як фактора в культурі віртуального простору. Іншим проявом є ситуації спілкування на форумах, публічних сторінках у соціальних мережах, коментарях, гостьових книгах тощо, тобто короткі зустрічі різних незнайомих осіб, які одна з одною не зустрічалися до цього і навряд чи зустрінуться знов у віртуальному просторі, а тим паче у фізичному. Навіть якщо віртуальні втілення осіб, що спілкуються в таких ситуаціях, претендують на репрезентацію реальної особи і авторство реплік у розмовах не ставиться під сумнів, то таке спілкування все одно залишається великою мірою анонімним. Адже, незважаючи на те, що певна репліка не є анонімною у власному сенсі цього слова, вона має автора як особу, яка її вимовляє, але для його співрозмовника ця приналежність нічого не означає, оскільки він усе одно не знає автора, який залишається все-таки невідомим, незважаючи навіть на реальні ім'я і фото. Ситуації такого спілкування є зазвичай короткими, епізодичними, швидко змінюють одна одну і не заохочують до заглиблення в особистість опонента, якому легше залишитись невідомим і для реципієнта його повідомлення, і для себе самого.

Отже, ці дві ситуації, в яких проявляється фактор анонімності, не створюються свідомо, є невід'ємною і, принаймні поки що, неминучою частиною віртуальної культури. Проте існують ще дві можливості свідомого і, якщо можна так сказати, цільового використання можливостей Інтернету для анонімності. Це створення так званих фейкових акаунтів та використання спеціальних анонімних форумів. Перше використовується здебільшого в соціальних мережах. Під фейковим акаунтом мається на увазі такий, який надає свідомо неправдиву інформацію про свого власника, не корелює з реальною особою або є створеним від імені відомої публічної особи, причому очевидно, що ця особа до акаунту жодного стосунку не має. Так, у соціальній мережі «ВКонтакте» за пошуковим запитом «Владимир Путин» було знайдено 10 621 акаунт з таким чи схожим ім'ям. Великою також є кількість сторінок, створених фанатами з ім'ям і зображеннями популярних акторів, персонажів і навіть предметів. Можна припустити, що такі акаунти створюються з різними інтенціями, серед яких є як простий гумор, бажання розваг, так і тією чи іншою мірою усвідомлені експерименти з ідентичністю, спроби створити альтернативні образи себе. Не останнє місце посідає й прагнення сховатися від вимогливої напруги сучасних соціальних мереж, прискіпливої уваги до себе і своїх інтересів з боку знайомих, однокласників чи колег по роботі. Також можна виокремити й мотиви інформаційної безпеки, коли користувачі бажають користуватися соціальними мережами, але не надавати персональну інформацію, побоюючись, що вона потрапить до приватних компаній чи правоохоронців. Такі побоювання стали масовими після відомої справи Едварда Сноудена, який розкрив факти стеження американських спецслужб за користувачами соціальних мереж по всьому світу [9]. В Україні багато користувачів «ВКонтакте» видалили свої акаунти з мережі або створили нові, фейкові, після того, як було офіційно повідомлено про надання російським силовикам будь-якої інформації стосовно користувачів [3].

Щодо спеціальних анонімних форумів, то вони є буквально втіленням анонімності як ідеї та принципу спілкування в Інтернеті. Їхньою особливістю є те, що всі дописувачі форумів користуються одним, спільним для всіх ім'ям, яким підписуються пости. На «4chan.org», англійському і найбільш популярному анонімному форумі, як таке ім'я використовується «anonymouse», тому специфічна культура, що розвивається на таких форумах, і навіть цілий рух хакерів-активістів, пов'язаний з політичними

подіями «Occupy Wall Street» та боротьбою проти копірайтингових ініціатив, набули ідентифікації саме з цією назвою [10]. Варто зауважити, що на таких форумах часто є можливість підписувати свої пости окремим ім'ям, але нею користуються не так часто і реакція з боку інших користувачів на це є негативною. Користувачів, які користуються спеціальними іменами, зневажливо називають «неймфагами» (від англійського «namefag»).

Дослідники сходяться в тому, що анонімність в Інтернеті сприяє розкритості користувачів, що може включати в себе частішу появу обценної лексики, образ інших користувачів. Анонімність створює можливості для виходу «із власного тіла», зі звичних соціальних ролей та конструювання нових ідентичностей, маскарадної гри з ними [4, с. 30]. Так, на анонімних форумах є досить популярною практика опублікування постів нібито від різних осіб, найчастіше з метою підтримати свою точку зору в дискусії «суспільною думкою» або навіть просто розважитись, вступивши в запеклу суперечку з самим собою. На англійських анонімних форумах авторів таких постів називають «sameperson», на російськомовних цей термін, як і багато інших, відтворюють за звуковою подібністю, називаючи їх «Семен», «Семен Персунов», «Семен Семенович». З іншого боку, поширені також і звинувачення в приналежності різних постів одному автору, і довести протилежне неможливо (одна з подібних розмов зі звинуваченнями в «семенстві» також є хорошим прикладом обговорення зазвичай табуваної теми під прикриттям анонімності [13]). Цей приклад дає змогу уявити собі маскарадний, ігровий контекст спілкування в умовах принципової анонімності користувачів. Таким чином, створюється специфічний простір приватності, де є можливості публічно розкривати себе, оприлюднювати власні думки, страхи, фантазії, не побоюючись вторгнення в особисте, оскільки оприлюднення відбувається анонімно і можливість покарання через публічний осуд чи юридичну відповідальність є досить примарною.

Саме через це одним з очевидних наслідків анонімності є часта відмова від прийнятих у звичайному спілкуванні норм і правил. Поширеність обценної лексики, зневажливий тон висловів стосовно опонентів у дискусії, обговорення зазвичай заборонених у суспільстві тем є нормою в анонімних спільнотах. Тому в суспільстві формується негативний образ анонімних форумів як місць, де збираються мізантропи, наркомани та педофіли. Показовою тут

є думка російського церковного діяча Всеволода Чапліна, який запропонував заборонити анонімність в Інтернеті взагалі, не уточнюючи, щоправда, в який спосіб це можливо [7]. Треба зауважити, що, справді, такі явища, як мізогінія, расизм та цікавість до надтабуваної теми педофілії, наявні на анонімних форумах (приклад мізогінії [11]), проте вони не є чимось визначальним для загального дискурсу анонімних спільнот. Наприклад, на протипагу мізогінічним реплікам можна натрапити й на антисексистські декларації [12], а дитячу порнографію майже на всіх легальних анонімних форумах видаляють адміністратори. Серед користувачів таких форумів побутує думка, що негативний аспект анонімності приваблює переважно новачків такого типу спілкування, особливо неповнолітніх, а більш досвідчені відвідувачі менш схильні до невмотивованих образ і цікавості до заборонених тем через саму лише заборону [8]. Щоправда, достовірних соціологічних даних на підтвердження цієї думки немає з очевидних, з огляду на сказане вище, причин.

Стосовно культури анонімних форумів і анонімного спілкування як такого не можна не помітити також аналогій із ситуацією карнавалу Бахтіна [2]. Ця тема варта окремої роботи, тому тут обмежимося загальними зауваженнями. У цій культурі, так само як і в карнавалі, дуже важливе місце посідає «тілесний низ», особливо тема екскрементів, і перегортання бінарних опозицій. Невипадково феноменальної популярності на анонімних форумах, а через них і в широких інтернет-колах, набув російський трешовий фільм початку 90-х «Зелений слоник», наповнений незв'язними монологіями одного з головних

героїв, сценами копрофілії та канібалізму. Один з різновидів місцевого фольклору – оповідання, які називають «копіпастою» (від англійського «copy paste»), що підкреслює процес їх поширення через відому комп'ютерну комбінацію переносу готового тексту. Особливу популярність мають оповідання, які також пов'язані з випороженням, особливо в публічних місцях і важливих ситуаціях, на кшталт романтичного побачення, лекції в університеті тощо [14]. На анонімних форумах, що існують у досить консервативних щодо гомосексуалізму культурах, популярними є фотографії і відео гей-порно. Головним культурним героєм анонімних форумів є «бітард», безробітний невдаха, цнотливець і ледь не божевільний соціопат. Вірогідно, що бітард є аналогом раблезіанського волоцюги, який стає «карнавальним королем», а описані оповідання – випадком перегортання важливих для традиційної культури ситуацій, звичок.

Узагальнюючи, можна сказати, що анонімність є фактором, який існував і в традиційній культурі, особливо з появою писемності, але за нових можливостей набув нових перспектив та впливів. Анонімність створює цінні можливості для користувачів Інтернету: захист приватного простору в часи повсюдної публічності, створення альтернативних образів себе, вихід на комунікацію за допомогою маски для осіб з психологічними чи іншими проблемами в спілкуванні. Разом з тим анонімність може мати й умовно негативні наслідки: безкарність зумовлює поширення образливих висловів, використання мови ненависті, дозволяє зануритись у негативне, заборонене, а часто й злочинне з юридичного та морального погляду.

Список літератури

1. Аверинцев С. Авторство и Авторитет / С. Аверинцев // Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания / [ред. П. А. Гринцер]. – М. : Наследие, 1994. – С. 105–125.
2. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. М. Бахтин. – 2-е изд. – М. : Худож. лит., 1990. – 543 с.
3. «ВКонтакте», Яндекс и Mail.Ru начали «сливать» ФСБ данные о своих пользователях [Електронний ресурс] / Украинская Правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/09/6/7036948/>. – Назва з екрана.
4. Горошко Е. Современная интернет-коммуникация: структура и основные параметры / Е. Горошко // Интернет-коммуникация как новая речевая формация / [под ред. Т. Колокольцева, О. Лутвинова]. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2012. – С. 9–53.
5. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: сотворение человека печатной культуры / М. Мак-Люен ; [пер. А. Юдин]. – К. : Ника-центр, 2004. – 432 с.
6. Оперная певица Абдуллина заявила о взломе аккаунта и откристилась от «быдлячих» высказываний [Електронний ресурс] / ТСН. – Режим доступу: <http://ru.tsn.ua/ukrayina/opernaya-pevica-abdullina-zayavila-o-vzlome-akkaunta-i-otkrestilas-ot-bydlyachih-vyskazyvaniy-322739.html>. – Назва з екрана.
7. Протоиерей Всеволод Чаплин призвал запретить интернет-анонимность [Електронний ресурс] / Твоя Библия. – Режим доступу: <http://www.bible.com.ua/news/tr/68446>. – Назва з екрана.
8. Школьник [Електронний ресурс] / Лукоморье. – Режим доступу: <http://lurkmore.to/Школьник>. – Назва з екрана.
9. Edward Snowden's Privacy Tips: "Get Rid Of Dropbox", Avoid Facebook And Google [Електронний ресурс] / TechCrunch. – Режим доступу: <http://techcrunch.com/2014/10/11/edward-snowden-new-yorker-festival/>. – Назва з екрана.
10. Herwig J. The Archive as the Repertoire. Mediated and Embodied Practice on Imageboard 4chan.org [Електронний ресурс] / J. Herwig. – Режим доступу: http://homepage.univie.ac.at/jana.herwig/PDF/Herwig_Jana_4chan_Archive_Repertoire_2011.pdf. – Назва з екрана.
11. <https://2ch.hk/b/res/56908747.html> [Електронний ресурс] / Архивач beta. – Режим доступу: <http://arhivach.org/thread/5973/>. – Назва з екрана.

12. <https://2ch.hk/b/res/61388434.html> [Електронний ресурс] / Архива.ч beta. – Режим доступу: <http://arhivach.org/thread/11302/>. – Назва з екрана.
13. <https://2ch.hk/b/res/65145273.html> [Електронний ресурс] / Архива.ч beta. – Режим доступу: <http://arhivach.org/thread/17136/>. – Назва з екрана.
14. <https://2ch.hk/b/res/65180410.html> [Електронний ресурс] / Архива.ч beta. – Режим доступу: <http://arhivach.org/thread/17203/>. – Назва з екрана.

K. Zadyraka

ANONYMITY AS A FACTOR IN THE CULTURE OF VIRTUAL SPACE

The article examines anonymity as a theoretical concept and practical factor of culture and identity in situations of virtual communication. Development of digital technologies and Internet opened broad possibilities for anonymous communication, Those possibilities are analyzed both in the context of the very nature of digital information transferring, as well as depending on the specifics of the various virtual platforms. The effects of anonymity cause broad range of phenomena in the culture of virtual communities. The article also briefly outlines possible approaches for analyses of those phenomena on the example of anonymous forums culture.

Keywords: anonymity, anonymous forums, social networks, Internet, informational society, mass culture.

Матеріал надійшов 24.04.2015

УДК 791.43.01+159.964.2

Корнєєва Т. О.

«СИМВОЛІЧНЕ НЕДОСЯЖНЕ» В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ЖІНОЧОМУ ПЕРФОРМАНСІ

Стаття присвячено дослідженню «символічного недосяжного» в сучасному українському жіночому перформансі, де відтворюється специфіка розщепленої структури жіночої ідентичності. У теоретичному зрізі цієї проблеми концепт «символічного недосяжного» застосовується з огляду на розщепленість структури жіночої ідентичності, що аналізується на прикладах перформансів Алевтини Кахідзе, Марії Куликівської та групи «Tanzlaboratorium», де розщеплення відбувається в полі об'єкта а.

Ключові слова: символічне недосяжне, об'єкт а, перформанс, розщеплене тіло, Інший.

Актуальність статті впливає з нагальної потреби теоретичного осмислення сучасного українського мистецтва перформансу (з акцентом на виявленні в ньому жіночої ідентичності) й прирощення теоретичного інструментарію цього осмислення в термінах психоаналізу

й гендерної теорії, що полягає, зокрема, у впровадженні поняття «символічного недосяжного», яке використовується і для дослідження розщеплення структури тілесності в сучасній культурі. Саме через «символічне недосяжне», що конститує в собі зяання, пороженчу